

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

6 Απριλίου 2023

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 2259

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. 37032/Δ1

Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Γεωγραφίας στις Ε' και ΣΤ' τάξεις Δημοτικού Σχολείου.

**Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Έχοντας υπόψη:

1.:

1.1. Το εδάφιο πέμπτο της παρ. 11 του άρθρου 4 του ν. 1566/1985 (Α' 167), όπως τροποποιήθηκε με τις παρ. 1 και 2 του άρθρου 7 του ν. 2525/1997 «Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις» (Α' 188),

1.2. την υποπ. ββ) της περ. α) της παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 3966/2011 «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις» (Α' 118),

1.3. το άρθρο 175 του ν. 4823/2021 «Αναβάθμιση του σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις.» (Α' 136),

1.4. το άρθρο 90 του Κώδικα νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα (π.δ. 63/2005, Α' 98), το οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ με την παρ. 22 του άρθρου 119 του ν. 4622/2019 (Α' 133),

1.5. το π.δ. 81/2019 «Σύσταση, συγχώνευση, μετονομασία και κατάργηση Υπουργείων και καθορισμός των αρμοδιοτήτων τους - Μεταφορά υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων» (Α' 119),

1.6. το π.δ. 83/2019 «Διορισμός Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης, Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 121),

1.7. το π.δ. 84/2019 «Σύσταση και κατάργηση Γενικών Γραμματειών και Ειδικών Γραμματειών/Ενιαίων Διοικητικών Τομέων Υπουργείων» (Α' 123),

1.8. το π.δ. 2/2021 «Διορισμός Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 2).

2. Την υπό στοιχεία 168/Υ1/08-01-2021 κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και της Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στην Υφυπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ζωή Μακρή» (Β' 33).

3. Την υπό στοιχεία 104671/ΓΔ4/27-09-2021 απόφαση της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων «Πilotική Εφαρμογή Προγραμμάτων Σπουδών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» (Β' 4003).

4. Την υπ' αρ. 65/08-12-2022 πράξη του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

5. Το γεγονός ότι από την παρούσα απόφαση δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του τακτικού προϋπολογισμού του Υ.ΠΑΙ.Θ. σύμφωνα με την υπό στοιχεία Φ.1/Γ/219/32613/Β1/22-03-2023 εισήγηση της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποφασίζουμε:

Το Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Γεωγραφίας στις Ε' και ΣΤ' τάξεις στο Δημοτικό Σχολείο ορίζεται ως εξής:

Α. ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Στις τέσσερις πρώτες τάξεις του Δημοτικού πλήθος στοιχείων Γεωγραφίας είναι ενταγμένα στο μάθημα της Μελέτης του Περιβάλλοντος, και στην Ε' και ΣΤ' Δημοτικού η Γεωγραφία διδάσκεται ως αυτόνομο μάθημα. Το περιεχόμενο της Γεωγραφίας Ε' και ΣΤ' Δημοτικού που αναπτύσσεται στο παρόν Πρόγραμμα Σπουδών περιλαμβάνει τα εξής:

α) μια ποικιλία επιπέδων ανάλυσης των εννοιών και των διαδικασιών που εξετάζονται από την πολύ οικεία, τοπική και περιφερειακή, έως την εθνική, ευρωπαϊκή και παγκόσμια κλίμακα. Αυτό σημαίνει ότι η μελέτη των εννοιών του χώρου και των φαινομένων που συμβαίνουν σε αυτόν ξεκινά από την πολύ μικρή χωρική κλίμακα (προσωπική) και εκτείνεται μέχρι τις μεγάλες και πολύ μεγάλες χωρικές κλίμακες (εθνικές και παγκόσμιες),

β) μια σειρά από έρευνες, εστιάζοντας σε συγκεκριμένους τόπους, γεωγραφικές οντότητες, όπως πόλη, δάσος, νησί κ.ά., θέματα και ζητήματα/προβλήματα (π.χ. ερημοποίηση, μετανάστευση, άνιση ανάπτυξη κ.ά.),

γ) τις θέσεις των τόπων και των περιβαλλόντων στον χώρο και τον χρόνο, δηλαδή τη γνώση του πού βρίσκο-

νται οι τόποι και τα τοπία, και πώς δημιουργήθηκαν τα διαφορετικά περιβάλλοντα, δημιουργώντας έτσι ένα συνεκτικό πλαίσιο γεωγραφικής γνώσης,

δ) τη διαπραγμάτευση βασικών θεμάτων για την Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των αλλαγών στη φυσική γεωγραφία και στην ανθρωπογεωγραφία της, σύγχρονα ζητήματα που την αφορούν και την επηρεάζουν, καθώς και τη θέση της στον κόσμο σήμερα. Περιλαμβάνει δηλαδή τοπικές και εθνικές προοπτικές, τις γεωγραφικές πτυχές που στηρίζουν την ταυτότητα ενός νέου ανθρώπου, αλλά και του παγκόσμιου πολίτη,

ε) διαφορετικά μέρη του κόσμου σε ευρύτερες ρυθμίσεις και πλαίσια, συμπεριλαμβανομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και περιφερειών ή χωρών με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης. Περιλαμβάνει δηλαδή, εκτός των θέσεων και των βασικών γεωλογικών-γεωγραφικών τους στοιχείων, και το πώς οι τόποι αυτοί συνδέονται μεταξύ τους, αλλά και με άλλους τόπους μέσα από μια σειρά από διαφορετικά περιβάλλοντα,

στ) θέματα φυσικής γεωγραφίας, φυσικών και γεωλογικών διαδικασιών και φυσικά τοπία, όπως για παράδειγμα τη μελέτη του καιρού και του κλίματος, χαρακτηριστικών γεωμορφών στην επιφάνεια της Γης, των διαδικασιών που τις δημιουργήσαν κ.ά.,

ζ) ανθρωπογεωγραφία, δηλαδή θέματα που αναφέρονται σε δομημένα και διακριτά περιβάλλοντα και ανθρώπινες διαδικασίες, όπως για παράδειγμα οι αλλαγές στις πόλεις, οι μετακινήσεις, η αειφόρος ανάπτυξη κ.ά.,

η) αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ανθρώπων και του περιβάλλοντός τους, συμπεριλαμβανομένων και των συνεπειών τους (π.χ. η κατανάλωση ενέργειας έχει μια παγκόσμια επίδραση τόσο στα φυσικά συστήματα όσο και στο κλίμα), τρόπους διαχείρισης μελλοντικών αλλαγών και επιδράσεων (αειφόρος ανάπτυξη) σε διαφορετικές κλίμακες, καθώς και θέματα φυσικών κινδύνων-καταστροφών και προστασίας,

θ) κατάλληλες αναπαραστάσεις, οπτικοποιήσεις των γεωγραφικών φαινομένων με χωρικά χαρακτηριστικά, που επιτρέπουν τον εντοπισμό, την ανάλυση και τη σχέση τοπικών και παγκόσμιων ζητημάτων.

Β. ΣΚΟΠΟΘΕΣΙΑ

Γενικοί σκοποί:

Οι γενικοί σκοποί της διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωγραφίας στην Ε' και τη ΣΤ' τάξη του Δημοτικού είναι οι μαθητές/-τριες:

- Να αναγνωρίζουν τους χάρτες ως εργαλεία μελέτης του χώρου, να μπορούν να αντλούν πληροφορίες από αυτούς και να τους χρησιμοποιούν αποτελεσματικά στην καθημερινή τους ζωή.

- Να δημιουργούν τους δικούς τους χάρτες και άλλες συμβολικές αναπαραστάσεις χρησιμοποιώντας κατάλληλα σύμβολα και υλικά.

- Να προσδιορίζουν τα βασικά γεωγραφικά στοιχεία της Ελλάδας, της Ευρώπης και του κόσμου και να αναγνωρίζουν την ποικιλία τους.

- Να αναπτύξουν ικανότητες που να τους επιτρέπουν να παρατηρούν, να περιγράφουν και να ερμηνεύουν μορφές και φαινόμενα στην επιφάνεια της Γης (σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα) που αφορούν σχέσεις και

αλληλεπιδράσεις του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

- Να συσχετίζουν, μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα, τις αλληλεπιδράσεις του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι δραστηριότητες των ανθρώπων.

- Να αναπτύξουν στάσεις και να υιοθετήσουν συμπεριφορές που θα συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην προοπτική της αειφόρου ανάπτυξης.

- Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της συλλογικής δράσης σε τοπική, εθνική και παγκόσμια κλίμακα για την επίλυση προβλημάτων.

- Να αναπτύξουν ικανότητες λήψης αποφάσεων, επίλυσης προβλημάτων, εκπόνησης σχεδίων εργασίας ή μικρών γεωγραφικών ερευνών και παρουσίασης των αποτελεσμάτων τους.

- Να καλλιεργήσουν τη χωρική σκέψη, ώστε να περιγράφουν κατευθύνσεις, θέσεις τόπων και να εκτιμούν το μέγεθος των αποστάσεων.

- Να αποκτήσουν δεξιότητες μεταφοράς της γνώσης των γεωγραφικών εννοιών στην καθημερινότητά τους.

Ειδικοί σκοποί για τη Γεωγραφία Ε' Δημοτικού:

Οι μαθητές/-τριες επιδιώκεται να αποκτήσουν μια σφαιρική εικόνα του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της Ελλάδας, να γνωρίζουν την ποικιλιομορφία των δομών του και να διακρίνουν την κατανομή, τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους. Να διακρίνουν τις εξελικτικές διαδικασίες που χαρακτηρίζουν το φυσικό περιβάλλον της Ελλάδας, καθώς και τις αλλαγές που συμβαίνουν σε αυτό. Να μπορούν να χρησιμοποιούν και να επεξεργάζονται διάφορα είδη χαρτών της Ελλάδας αντλώντας πληροφορίες από πηγές (ψηφιακές και έντυπες) για την ταυτότητά τους, παρατηρώντας, περιγράφοντας και ερμηνεύοντας γεωγραφικά δεδομένα, χωρικές κατανομές, όσο το επιτρέπει η ηλικία τους, και να υλοποιούν σχέδια εργασίας μαθαίνοντας να συνεργάζονται ομαδικά για την επίτευξη κοινών στόχων. Να αναπτύσσουν χωρική σκέψη, ώστε να μπορούν να απεικονίζουν και να ερμηνεύουν θέσεις, αποστάσεις, κατευθύνσεις, σχέσεις, αλλαγές και μετακινήσεις στον χώρο. Να γνωρίσουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της Κύπρου συζητώντας για το κυπριακό ζήτημα.

Να αναπτύξουν δεξιότητες διαχείρισης κινδύνων γνωρίζοντας φυσικές καταστροφές, καθώς και προστασίας του περιβάλλοντος στην προοπτική της αειφόρου ανάπτυξης.

Ειδικοί σκοποί για τη Γεωγραφία ΣΤ' Δημοτικού

Οι μαθητές/-τριες επιδιώκεται να αποκτήσουν μια συνολική εικόνα κατανομής των βασικών στοιχείων του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της επιφάνειας της Γης σε παγκόσμια κλίμακα, να γνωρίζουν την ηλικία της Γης, τα χαρακτηριστικά της ως πλανήτη του ηλιακού συστήματος, τις κινήσεις και την εσωτερική δομή της. Να αναπτύξουν γεωχωρική σκέψη και συλλογισμούς διακρίνοντας τον τρισδιάστατο χώρο σε σχηματικό, περιβαλλοντικό, γεωγραφικό χώρο και χώρο θέασης. Να αναγνωρίζουν τις νοητές γραμμές (άξονες, παράλληλοι, μεσημβρινοί) της Γης και να κατανοούν τις κινήσεις της Γης. Να διερευνούν γεωγραφικά ζητήματα,

παγκόσμια προβλήματα και να προσδιορίζουν τις επιδράσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον, αναπτύσσοντας θετικές στάσεις και συμπεριφορές που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην προοπτική της αειφόρου ανάπτυξης. Να μπορούν να παρουσιάσουν σχέδια εργασίας χρησιμοποιώντας ποικίλα μέσα, τεχνικές και εργαλεία αναπαράστασης αποκτώντας δεξιότητες συνεργασίας και επικοινωνίας στην ομάδα.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα στο τέλος του Δημοτικού

Οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να είναι σε θέση:

- Να αντλούν πληροφορίες από έγκυρες πηγές για να περιγράψουν το ηλιακό μας σύστημα, να αναφέρουν τους πλανήτες του και να περιγράψουν τη δομή του εσωτερικού της Γης.

- Να αντλούν πληροφορίες από διάφορα είδη χαρτών για να περιγράψουν τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά ενός φυσικού τοπίου της Ελλάδας και του κόσμου συνολικά και κατά ήπειρο, καθώς και να αποκτήσουν αντίληψη των αμφίδρομων σχέσεων ανθρώπου και χώρου με τη μελέτη των φυσιογραφικών περιοχών.

- Να περιγράφουν τη φυσιογνωμία των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών της Ελλάδας και των ηπείρων, να κάνουν συγκρίσεις και να βρίσκουν τις μεταξύ τους σχέσεις.

- Να διακρίνουν τις έννοιες καιρός και κλίμα και να αναγνωρίζουν τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η κλιματική αλλαγή και καθορίζουν τη δημιουργία της κλιματικής κρίσης.

- Να διαβάζουν κλιματικούς χάρτες και να περιγράφουν τις καιρικές συνθήκες μιας περιοχής της Ελλάδας και του κόσμου.

- Να χρησιμοποιούν διάφορες πηγές (χάρτες, πίνακες, γραφήματα, σχεδιαγράμματα) για να περιγράψουν κατανομές και σχέσεις των φυσικών και ανθρωπογενών χαρακτηριστικών της Ελλάδας και των ηπείρων.

- Να αναφέρουν παραδείγματα για να εξηγήσουν τις αλληλεξαρτήσεις φυσικού περιβάλλοντος και ανθρώπινης δραστηριότητας σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

- Να χρησιμοποιούν κατάλληλο λεξιλόγιο για να περιγράψουν ένα φυσικό τοπίο.

- Να συλλέγουν και να οργανώνουν πληροφορίες για να παρουσιάσουν τις εργασίες τους προφορικά, γραπτά ή δημιουργώντας κολάζ ή αφίσες.

- Να συμμετέχουν υπεύθυνα και να συνεργάζονται προκειμένου να παρουσιάσουν τις εργασίες τους.

- Να αναπτύξουν δεξιότητες χρήσης των ΤΠΕ για να αναζητήσουν, να συλλέξουν και να οργανώσουν δεδομένα που σχετίζονται με τις εργασίες τους.

- Να αναφέρουν ανθρώπινες δραστηριότητες που μεταβάλλουν τον πλανήτη μας και να αξιολογούν συμπεριφορές που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην προοπτική της αειφόρου ανάπτυξης.

- Να αποδέχονται και να σέβονται τον πολιτισμό, τον τρόπο ζωής και τις αξίες άλλων λαών.

Γ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ - ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ - ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ Η Ελλάδα και ο κόσμος	ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ Ο Πλανήτης μας
Α' Θεματικό Πεδίο: ΧΑΡΤΕΣ 1. Ο χάρτης - Τα είδη των χαρτών 2. Η ταυτότητα του χάρτη 3. Ο προσανατολισμός 4. Εισαγωγή σε διαδικτυακές υπηρεσίες χαρτογράφησης	Α' Θεματικό Πεδίο: Η ΓΗ ΩΣ ΟΥΡΑΝΙΟ ΣΩΜΑ 1. Η Γη πλανήτης του ηλιακού μας συστήματος - Ηλικία και δομή της Γης 2. Ο άξονας και οι πόλοι, ο ισημερινός, οι παράλληλοι κύκλοι και οι μεσημβρινοί της Γης 3. Κινήσεις της Γης και αποτελέσματα
Β' Θεματικό Πεδίο: ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ - ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 5. Η θέση της Ελλάδας (στα Βαλκάνια, στη Μεσόγειο, στην Ευρώπη, στον Κόσμο) 6. Ο οριζόντιος διαμελισμός της Ελλάδας 7. Ο κατακόρυφος διαμελισμός της Ελλάδας 8. Καιρός - Κλίμα 9. Το κλίμα της Ελλάδας και ανθρώπινες δραστηριότητες 10. Χλωρίδα-πανίδα και χαρακτηριστικά οικοσυστήματα στην Ελλάδα	Β' Θεματικό Πεδίο: ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ - ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗ ΓΗ 4. Ατμόσφαιρα της Γης. Κατανομή ξηράς (ήπειροι) και θάλασσας (ωκεανοί) 5. Οι μεγάλες οροσειρές και οι πεδιάδες της Γης. Η ζωή στις μεγάλες πεδιάδες 6. Τα μεγαλύτερα ποτάμια και οι λίμνες της Γης. Η σημασία του γλυκού νερού στη ζωή των ανθρώπων. Κίνδυνοι από την κακή διαχείριση 7. Κλιματικές ζώνες και κατανομή κλιματικών τύπων στην επιφάνεια της Γης. Ζώνες βλάστησης στην επιφάνεια της Γης

<p>Γ' Θεματικό Πεδίο: ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ</p> <p>11. Ο πληθυσμός της Ελλάδας, γεωγραφική κατανομή και πυκνότητα πληθυσμού</p> <p>12. Διοικητική διαίρεση της Ελλάδας: Περιφέρειες - Περιφερειακές Ενότητες</p> <p>13. Γεωγραφικά Διαμερίσματα της Ελλάδας. Συσχετίσεις: θέση, ανάγλυφο, κλίμα, δραστηριότητες, παραγωγή, πληθυσμός, υποδομές</p> <p>14. Τοπική ανθρωπογεωγραφία</p> <p>15. Κύπρος: Το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον</p> <p>16. Ο ελληνισμός της διασποράς</p> <p>Δ' Θεματικό Πεδίο: ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ - ΠΡΟΛΗΨΗ - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ</p> <p>17. Ηφαίστεια και σεισμοί στην Ελλάδα.</p> <p>18. Άλλοι κίνδυνοι (γεωλογικοί, υδρολογικοί, κλιματικοί, πυρκαγιές) και προστασία</p>	<p>Γ' Θεματικό Πεδίο: ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΟΙ ΤΟΥ ΠΛΑΝΗΤΗ ΜΑΣ</p> <p>8. Ο πληθυσμός της Γης (κατανομή και πολιτισμικά χαρακτηριστικά)</p> <p>9. Μεγάλες πόλεις του πλανήτη.</p> <p>10. Ευρώπη</p> <p>11. Ασία</p> <p>12. Αφρική</p> <p>13. Αμερική (Βόρεια Αμερική και Νότια Αμερική)</p> <p>14. Ωκεανία και Ανταρκτική</p> <p>Δ' Θεματικό Πεδίο: ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ</p> <p>15. Κλιματική αλλαγή</p> <p>16. Οικολογικές καλλιέργειες</p> <p>17. Αειφόρος ανάπτυξη</p> <p>18. Μετακινήσεις πληθυσμών</p>
--	--

Δ. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Η πραγμάτωση των σκοπών του μαθήματος γενικά και των στόχων των επιμέρους ενοτήτων ειδικότερα συντελείται μέσα από ένα σύνολο οργανωμένων ενεργειών και δραστηριοτήτων στον σχολικό χώρο, αλλά και έξω από αυτόν. Ο γενικός σκοπός των δραστηριοτήτων είναι η ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, συνεργασίας και κριτικής σκέψης. Ανάλογα με το αντικείμενο του μαθήματος, μπορεί να είναι έρευνας, διερεύνησης, παρατήρησης, αφήγησης ιστοριών, δημιουργικής γραφής, εικαστικών δημιουργιών, παιχνιδιοποίησης και χρήσης ψηφιακών εργαλείων. Ο/Η εκπαιδευτικός καλείται επομένως, με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, να επιλέξει, να οργανώσει και να στηρίξει ένα πλαίσιο δραστηριοτήτων μέσα από τις οποίες θα υλοποιηθούν οι διδακτικοί – μαθησιακοί στόχοι του μαθήματος.

Τα βασικότερα από τα κριτήρια αυτά είναι η φύση του διδακτικού αντικειμένου, οι διδακτικοί στόχοι, τα χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών, οι διαδικασίες αλληλεπίδρασης των παραπάνω παραγόντων, οι γενικές συνθήκες διδασκαλίας, οι μορφές και τα μέσα στήριξης της διδασκαλίας. Η επιλογή του περιεχομένου και κυρίως η δομή και η διάρθρωση του διδακτικού υλικού αντανακλούν σε γενικές γραμμές συγκεκριμένη φιλοσοφία, όσον αφορά τη μεθοδολογική προσέγγιση της διδασκαλίας και τη διαδικασία μάθησης. Σήμερα θεωρείται ότι μια εποικοδομητική διδασκαλία στηρίζεται:

- σε μαθητοκεντρικά παιδαγωγικά πρότυπα,
- στην εφαρμογή των αρχών της συνεργατικής μάθησης,
- στη χρησιμοποίηση κατεξοχήν της ενεργητικής διαδικασίας μάθησης (μέσω πρακτικών που προάγουν και αξιοποιούν την αυτενέργεια, την ανακάλυψη και την απάντηση γεωγραφικών ερωτήσεων μέσα από τη διερεύνηση),
- στην αξιοποίηση των βιωμάτων και των εμπειριών των μαθητών/-τριών,

– στην έκφραση, στη διατύπωση, στην επιχειρηματολογία και στην τεκμηρίωση των προσωπικών απόψεων και αντιλήψεων ή συμπερασμάτων,

– στην αξιοποίηση των ικανοτήτων των μαθητών/-τριών, σε σχέση με την ηλικία τους, για την πρόσληψη, οργάνωση, ανάλυση και ερμηνεία του γεωγραφικού χώρου,

– στη χρήση όσο το δυνατόν περισσότερων εποπτικών διδακτικών μέσων για την υποστήριξη του μαθήματος,

– στην αξιοποίηση του στοιχείου της παρατήρησης και της άντλησης στοιχείων από το άμεσο περιβάλλον,

– στην προσπάθεια διασύνδεσης της αποκτηθείσας γνώσης με γεγονότα και φαινόμενα της καθημερινής ζωής και πρακτικής,

– στη δυνατότητα μεταφοράς εφαρμογής της αποκτηθείσας γνώσης και πρακτικής σε άλλους γνωστικούς χώρους και στη χρήση της διαθεματικής προσέγγισης και των συνθετικών εργασιών για την άντληση πληροφοριών (και) από άλλους γνωστικούς χώρους,

– στη συμβολή της Τεχνολογίας της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών, η οποία κατέχει σημαντικό ρόλο και μπορεί να βοηθήσει τον διδάσκοντα/τη διδάσκουσα να συμπληρώσει και να διευρύνει τα χρησιμοποιούμενα διδακτικά-εποπτικά μέσα,

– στις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Το ΠΣ δεν εφαρμόζεται με τον ίδιο τρόπο σε όλους τους/τις μαθητές/-τριες, αλλά η διδασκαλία τροποποιείται ως προς το περιεχόμενο, τη διαδικασία και τα προϊόντα, ώστε να ανταποκρίνεται στα διαφορετικά επίπεδα ετοιμότητας των μαθητών/-τριών, στους διαφορετικούς τρόπους που μαθαίνουν και στα διαφορετικά τους ενδιαφέροντα.

Επίσης, συμπληρωματικά και σε όλες τις περιπτώσεις η διδακτική μεθοδολογία που έχει επιλεγεί πρέπει να χαρακτηρίζεται από δυνατότητα εφαρμογής σε όλες τις φάσεις της διδασκαλίας και να εμφανίζει ευελιξία όσον αφορά τη χρήση εναλλακτικών λύσεων.

Ε. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Στην εκπαίδευση η αξιολόγηση είναι ένας κύκλος συνεχούς βελτίωσης της διδασκαλίας και της μάθησης, που μπορεί να εξασφαλίσει ότι η μαθησιακή εμπειρία έχει πράγματι την ποιότητα που απαιτείται, ώστε να οδηγήσει σε υψηλότερα επίπεδα μάθησης.

Η αξιολόγηση, στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών, δεν είναι μια αποπλαισιωμένη δραστηριότητα, που λειτουργεί ανεξάρτητα από τη μαθησιακή διαδικασία. Πέρα από την αρχική και την τελική αξιολόγηση, δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση της διαμορφωτικής αξιολόγησης, ως μιας παιδαγωγικής λειτουργίας ενσωματωμένης δυναμικά στη διδακτική πράξη, η οποία αποβλέπει στον συνεχή έλεγχο της επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων (μετακίνηση από την αξιολόγηση της μάθησης στην αξιολόγηση για τη μάθηση). Υπηρετεί δηλαδή την ανάγκη της πληροφόρησης του/της εκπαιδευτικού για την αποτελεσματικότητα των επιλεγόμενων από αυτόν/-ήν παρεμβάσεων, επινοήσεων και ενεργειών κατά την εξέλιξη του εκπαιδευτικού έργου. Ως παιδαγωγικό μάλιστα εργαλείο συναρτάται με την αξιοποίηση των λαθών των μαθητών/-τριών που ανατροφοδοτεί τη διδακτική πορεία.

Έχοντας ως τελικό στόχο την αντικειμενική αποτίμηση της αποτελεσματικότητας του Προγράμματος Σπουδών, των μέσων για την εφαρμογή του και την επίδοση και απόδοση των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική πράξη, γίνεται συνεχής και συστηματική αξιολόγηση, η οποία:

- Βοηθά να αναγνωρίσουμε τμήματα του περιεχομένου που είναι συγκεχυμένα ή περιττά.

- Βοηθά να αναγνωρίσουμε σημεία του περιεχομένου που πρέπει να προηγηθούν σε επίπεδο αναθεώρησης, επειδή είναι σημαντικά ή παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες για τους/τις μαθητές/-τριες ή και επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματικότητα της μάθησης.

- Προσφέρει μια συλλογιστική, στοιχεία και εξηγήσεις που τεκμηριώνουν την ανάγκη πραγματοποίησης συγκεκριμένων αλλαγών.

Η αξιολόγηση, για να έχει ολοκληρωμένα και τεκμηριωμένα αποτελέσματα, παίρνει διαφορετικές κατευθύνσεις και γίνεται καθημερινά με πολλαπλούς τρόπους. Συμμετέχουν σε αυτήν εκπαιδευτικοί και μαθητές/-τριες και στηρίζεται σε τρεις βασικές αρχές για την επιλογή και τη χρήση των καταλληλότερων τεχνικών αξιολόγησης:

- α) Η συνεχής βελτίωση προϋποθέτει συνεχή πληροφόρηση, αφού σκοπός της αξιολόγησης είναι η βελτίωση της μάθησης που επιτυγχάνεται μέσα από συνεχή αυτοεξέλιξη και αυτοβελτίωση όλων των συμμετεχόντων. Αντιμετωπίζονται δηλαδή η διδασκαλία και η μάθηση των μαθητών/-τριών ως συνεχώς εξελισσόμενες διαδικασίες. Οι βελτιώσεις εξειδικεύονται και γίνονται όλο και πιο μικρές, αλλά αυτές οι μικρές βελτιώσεις δεν είναι λιγότερο σημαντικές από τις μεγάλες.

- β) Ενθάρρυνση και εκμάθηση στους/στις μαθητές/-τριες για τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να αξιολογούν και να αυτοαξιολογούνται. Ασφαλώς, οι εκπαιδευτικοί

είναι υπεύθυνοι για την αξιολόγηση (παρατηρούν συστηματικά, καταγράφουν, αναλύουν και αναστοχάζονται τις εκπαιδευτικές πρακτικές τους και τις κατακτήσεις των μαθητών/-τριών τους). Παρ' όλα αυτά, σε όλο τον κύκλο της αξιολόγησης οι μαθητές/-τριες συχνά μπορούν να αξιολογούν την πρόδοό τους και τη διδασκαλία που εφαρμόστηκε προκειμένου να τους/τις βοηθήσει να «μάθουν». Έτσι, κερδίζεται πολύτιμος χρόνος και αξιοποιούνται οι ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή και της κάθε μαθήτριας.

- γ) Οι πληροφορίες αποκτούν μεγαλύτερο βάρος όταν διασταυρώνονται από διαφορετικές πηγές και τεχνικές. Η διαδικασία ονομάζεται τριγωνοποίηση. Σε κάθε περίπτωση χρησιμοποιούνται περισσότερα του ενός μέσα αξιολόγησης, αφού και οι εργασίες των μαθητών/-τριών ποικίλλουν σε κάθε διδακτικό αντικείμενο.

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του Προγράμματος Σπουδών είναι αξιόπιστα όταν προέρχονται από όλους/-ες τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες, έχουν χρησιμοποιηθεί περισσότερα μέσα και τεχνικές για τη συγκέντρωση των δεδομένων της και έχουν αξιοποιηθεί με πολλαπλές μεθόδους έρευνας και ανάλυσης των αποτελεσμάτων.

Συμπερασματικά, εφόσον η αξιολόγηση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας και ανατροφοδοτεί τον/την εκπαιδευτικό στην προσπάθεια επίτευξης των διδακτικών στόχων, πρέπει να χρησιμοποιείται τόσο για την αξιολόγηση του Προγράμματος Σπουδών όσο και για την αποτελεσματικότητα των προτεινόμενων στρατηγικών διδασκαλίας. Η αξιολόγηση που πραγματοποιείται από τους/τις εκπαιδευτικούς μπορεί να είναι τόσο διαμορφωτική όσο και τελική. Εργαλεία αξιολόγησης μπορεί να είναι:

- κλειδές επιτευγμάτων με κλειστές ερωτήσεις, στις οποίες οι εκπαιδευτικοί αναγράφουν το ποσοστό των μαθητών/-τριών που κατέκτησαν κάθε στόχο,

- ανοιχτά ερωτηματολόγια, στα οποία οι εκπαιδευτικοί περιγράφουν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, τις δυσκολίες του προτεινόμενου Προγράμματος Σπουδών και κάποιες προτάσεις για την αντιμετώπισή τους,

- δειγματοληπτικές συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς,
- καταγεγραμμένες παρατηρήσεις κατά τη διάρκεια ορισμένων προτεινόμενων δραστηριοτήτων.

Η αξιολόγηση περιλαμβάνει όχι μόνο τον γνωστικό τομέα, αλλά και όλες τις άλλες (ψυχοκινητικές, συναισθηματικές) ικανότητες (επάρκειες) του/της μαθητή/-τριας, καθώς η γνώση προσεγγίζεται ως ολότητα. Βασικές αρχές της αξιολόγησης αποτελούν:

- η χρησιμότητα της γνώσης στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής,

- η σχέση της γνώσης με τα ενδιαφέροντα και τις ανησυχίες των μαθητών/-τριών,

- η απόκτηση της γνώσης σε ομαδοσυνεργατικό πλαίσιο,

- η σύνδεση της γνώσης με τις ΤΠΕ,

- η οργανική σύνδεση του σχολείου με την κοινότητα,

- η διαφοροποιημένη διδασκαλία.

ΣΤ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ – Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ		
Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
		Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:
Α. Χάρτες	1. Ο χάρτης – Τα είδη των χαρτών	● Να αναγνωρίζουν ότι οι χάρτες είναι μέσα συμβολικής αναπαράστασης της πραγματικότητας, αλλά και «εργαλεία» μελέτης του χώρου.
		● Να αντλούν πληροφορίες από διάφορα είδη χαρτών χρησιμοποιώντας το υπόμνημά τους.
		● Να διακρίνουν διάφορα είδη χαρτών και να συσχετίζουν κάθε χάρτη με τις πληροφορίες που παρέχει.
		● Να αναγνωρίζουν τη σημασία των χαρτών στη ζωή μας.
	2. Η ταυτότητα του χάρτη (τίτλος, υπόμνημα, ποιοτική προσέγγιση της κλίμακας)	● Να συγκρίνουν χάρτες διαφορετικής κλίμακας της ίδιας περιοχής ή διαφορετικών περιοχών και να προσδιορίζουν ομοιότητες και διαφορές.
		● Να σειριοθετούν χάρτες διαφορετικής κλίμακας.
		● Να περιγράφουν τα σύμβολα που παρατηρούν στον χάρτη.
		● Να εντοπίζουν και να επεξηγούν το υπόμνημα στους χάρτες.
		● Να αναγνωρίζουν τη σημασία της ταυτότητας του χάρτη.
		● Να διακρίνουν τους θεματικούς χάρτες ανάλογα με την ταυτότητά τους και να επιλέγουν τους κατάλληλους για κάθε περίπτωση.
	3. Ο προσανατολισμός	● Να προσανατολίζονται στον χώρο με τη βοήθεια του χάρτη και της πυξίδας και να εκτιμούν τη σημασία του προσανατολισμού στην καθημερινή τους ζωή.
		● Να αναζητούν θέσεις τόπων σε προσανατολισμένο χάρτη.
4. Εισαγωγή σε διαδικτυακές υπηρεσίες χαρτογράφησης	● Να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες για αναζήτηση, επεξεργασία και απεικόνιση πληροφοριών χώρου.	
	● Να πλοηγούνται σε γεωγραφικούς τόπους μέσω τρισδιάστατων απεικονίσεων.	
Β. Φυσικό περιβάλλον και σχέσεις ανθρώπου –	5. Η θέση της Ελλάδας (στα Βαλκάνια, στη Μεσόγειο, στην Ευρώπη, στον Κόσμο)	● Να εντοπίζουν την Ελλάδα σε χάρτες διαφορετικής κλίμακας.
		● Να προσδιορίζουν τα σύνορα της Ελλάδας.

φυσικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα		<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράψουν τη γεωγραφική θέση της Ελλάδας και να αξιολογούν τη σημασία της. • Να αναλύουν τους τρόπους χρήσης των χαρτών της Ελλάδας, καθώς και τη σημασία του τοπίου σε σχέση με άλλα κράτη.
	6. Ο οριζόντιος διαμελισμός της Ελλάδας (πελάγη, χερσόνησοι, κόλποι, νησιά, ακρωτήρια, πορθμοί, ισθμοί)	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράψουν τον οριζόντιο διαμελισμό της Ελλάδας με τη βοήθεια χαρτών. • Να ονομάζουν τα μεγάλα ελληνικά πελάγη και τα κυριότερα ακτογραφικά στοιχεία και να τα εντοπίζουν στον χάρτη. • Να εντοπίζουν στον χάρτη τα μεγαλύτερα νησιά και τα νησιωτικά συμπλέγματα με τα μεγαλύτερα νησιά τους. • Να εκτιμούν την επίδραση της θάλασσας στη ζωή των Ελλήνων. • Να εντοπίζουν ακτογραμμές στον χάρτη. • Να περιγράφουν και να ονομάζουν παραθαλάσσιες πόλεις. • Να συνδέουν την Ελλάδα με τη Μεσόγειο θάλασσα και να επισημαίνουν τη σημασία της.
Β. Φυσικό περιβάλλον και σχέσεις ανθρώπου – φυσικού	7. Ο κατακόρυφος διαμελισμός της Ελλάδας (βουνά, πεδιάδες, ποτάμια, λίμνες)	<ul style="list-style-type: none"> • Να ονομάζουν και να εντοπίζουν στον χάρτη τη θέση των κύριων ορεινών όγκων και των πεδιάδων της Ελλάδας συνολικά και κατά γεωγραφικό διαμέρισμα. • Να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες για τον εντοπισμό του ανάγλυφου της χώρας μας και να προσδιορίζουν τις επιδράσεις του στις ανθρώπινες δραστηριότητες. • Να περιηγούνται ψηφιακά τον παγκόσμιο ιστό μέσω εφαρμογών εντοπίζοντας πεδιάδες και ορεινούς όγκους • Να επισημαίνουν τη σημασία της μορφολογίας του ανάγλυφου σε ορεινές και πεδινές περιοχές. • Να διακρίνουν τα μέρη ενός ποταμού και να προσδιορίζουν τα κύρια χαρακτηριστικά των ελληνικών ποταμών. • Να προσδιορίζουν τη θέση των μεγαλύτερων ποταμών και των μεγαλύτερων λιμνών (φυσικών και τεχνητών) της Ελλάδας. • Να αξιοποιούν ψηφιακούς χάρτες για να παρατηρήσουν ποτάμια και λίμνες της χώρας μας. • Να ορίζουν και να περιγράφουν τρόπους σχηματισμού τεχνητών λιμνών. • Να αναγνωρίζουν την αξία των ποταμών και των λιμνών στη ζωή μας.

περιβάλλοντος στην Ελλάδα	8. Καιρός – Κλίμα	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τις έννοιες καιρός και κλίμα. • Να διαβάζουν απλούς χάρτες μετεωρολογικών δελτίων. 			
	9. Το κλίμα της Ελλάδας και οι ανθρώπινες δραστηριότητες	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν τα γενικά χαρακτηριστικά του κλίματος της Ελλάδας. • Να διακρίνουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση του κλίματος της χώρας μας. 			
		10. Χλωρίδα-πανίδα και χαρακτηριστικά οικοσυστήματα στην Ελλάδα	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την ποικιλία και τον πλούτο της ελληνικής χλωρίδας και πανίδας. • Να περιγράφουν χαρακτηριστικά οικοσυστήματα του ελληνικού χώρου και να εντοπίζουν τη θέση τους στον χάρτη. • Να συσχετίζουν την κατανομή της ελληνικής χλωρίδας με το ανάγλυφο του εδάφους και το κλίμα. • Να υιοθετήσουν θετική στάση όσον αφορά την ανάγκη διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας. 		
	Γ. Ανθρωπογενές περιβάλλον της Ελλάδας και ο ελληνισμός		11. Ο πληθυσμός της Ελλάδας, γεωγραφική κατανομή και πυκνότητα πληθυσμού	<ul style="list-style-type: none"> • Να μελετούν την κατανομή του πληθυσμού στην Ελλάδα και να προσδιορίζουν τους παράγοντες στους οποίους οφείλεται. • Να επεξεργάζονται γραφήματα και πίνακες για την κατανομή και την εξέλιξη του πληθυσμού της Ελλάδας και να κάνουν συγκρίσεις. • Να διακρίνουν τον πληθυσμό σε αστικό, ημιαστικό και αγροτικό και να συσχετίζουν την κατανομή αυτή με το γεωμορφολογικό περιβάλλον. • Να ορίζουν την απογραφή. 	
				12. Διοικητική διαίρεση της Ελλάδας: Περιφέρειες – Περιφερειακές Ενότητες	<ul style="list-style-type: none"> • Να συζητούν για την αναγκαιότητα της διοικητικής διαίρεσης της Ελλάδας και να αναγνωρίζουν τις 13 περιφέρειες της Ελλάδας και τις έδρες τους. • Να διακρίνουν τα επίπεδα διοικητικής διαίρεσης της χώρας.
					13. Γεωγραφικά Διαμερίσματα της Ελλάδας. Συσχετίσεις: θέση, ανάγλυφο, κλίμα, δραστηριότητες, παραγωγή, πληθυσμός, υποδομές
Γ. Ανθρωπογενές περιβάλλον της Ελλάδας και ο ελληνισμός	14. Τοπική ανθρωπογεωγραφία	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν και να αιτιολογούν χαρακτηριστικά του τόπου τους. 			
	15. Κύπρος: Το φυσικό και το	<ul style="list-style-type: none"> • Να εντοπίζουν και να περιγράφουν τη γεωγραφική θέση και τα κυριότερα 			

	ανθρωπογενές περιβάλλον	γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της Κύπρου.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να συσχετίζουν το κλίμα της Κύπρου με τη χλωρίδα και την πανίδα της.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να επεξεργάζονται στοιχεία για τη σύνθεση και τη γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της Κύπρου.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναλύουν την ιστορική εξέλιξη του νησιού και τη σχέση του με τον ελληνισμό.
	16. Ο ελληνισμός της διασποράς	<ul style="list-style-type: none"> ● Να ονομάζουν τις χώρες στις οποίες ζουν οι Έλληνες της διασποράς και να αναφέρουν τις αιτίες που τους ανάγκασαν να μεταναστεύσουν.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να αντιπαραθέτουν στοιχεία κατανομής πληθυσμού.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν τους δεσμούς των Ελλήνων της διασποράς με την πατρίδα και την προσφορά τους σε αυτήν.
Δ. Φυσικοί κίνδυνοι – Πρόληψη – Προστασία	17. Ηφαιστεια και σεισμοί στην Ελλάδα	<ul style="list-style-type: none"> ● Να ερμηνεύουν τον σχηματισμό ηφαιστειών και σεισμών.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίζουν τα ηφαιστεια της Ελλάδας, να διακρίνουν το ελληνικό ηφαιστειακό τόξο του Αιγαίου στο χάρτη και τα ενεργά ηφαιστεια.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να υιοθετούν τα μέτρα προστασίας από ηφαιστειακές εκρήξεις.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να ερμηνεύουν την σεισμική δραστηριότητα του ελλαδικού χώρου.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να αντιδρούν σωστά σε περίπτωση σεισμού.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να συνοψίζουν οδηγίες προστασίας από σεισμούς.
	18. Άλλοι κίνδυνοι (γεωλογικοί, υδρολογικοί, κλιματικοί, πυρκαγιές) και προστασία	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τους κινδύνους και τις φυσικές καταστροφές.
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν και να υιοθετούν τα μέτρα πρόληψης και προστασίας από αυτούς (κατολισθήσεις, πυρκαγιές, πλημμύρες, έντονα καιρικά φαινόμενα: θυελλώδεις άνεμοι, καταιγίδες, χαλαζόπτωση, χιονόπτωση, παγετός, καύσωνας).

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ – ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
		Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:

Α. Η Γη ως ουράνιο σώμα	1. Η Γη πλανήτης του ηλιακού μας συστήματος – Ηλικία και δομή της Γης	• Να αναγνωρίζουν τη Γη ως ένα ουράνιο σώμα και να την εντάξουν στο ηλιακό μας σύστημα.
		• Να διακρίνουν τα ουράνια σώματα που ανήκουν στο ηλιακό μας σύστημα σε αστέρια, πλανήτες και δορυφόρους.
		• Να ονομάζουν και να ταξινομούν τους πλανήτες ανάλογα με το μέγεθος και την απόστασή τους από τον Ήλιο.
		• Να γνωρίζουν την ηλικία της Γης.
		• Να περιγράφουν τη δομή του εσωτερικού της Γης.
		• Να αναγνωρίζουν την κατανομή των λιθοσφαιρικών πλακών στην επιφάνεια της Γης.
	2. Ο άξονας και οι πόλοι, ο ισημερινός, οι παράλληλοι κύκλοι και οι μεσημβρινοί της Γης	• Να συσχετίζουν τα όρια των λιθοσφαιρικών πλακών με τη δημιουργία των ηφαιστειών και των σεισμών.
		• Να αναγνωρίζουν το σχήμα της Γης και να το προσομοιάζουν με το σχήμα της υδρογείου σφαίρας.
		• Να ορίζουν βασικές έννοιες που σχετίζονται με το ιδεατό σύστημα γραμμών και σημείων (παράλληλοι, μεσημβρινοί και πόλοι) στην επιφάνεια της Γης.
3. Κινήσεις της Γης και αποτελέσματα	• Να διακρίνουν τις κινήσεις της Γης γύρω από τον εαυτό της (περιστροφή) και γύρω από τον Ήλιο (περιφορά) και να τις συσχετίζουν με φαινόμενα που συνδέονται με αυτές (ημέρα-νύχτα και εποχές).	
	• Να ερμηνεύουν το φαινόμενο του ημερονοχτίου και των εποχών.	
	• Να διακρίνουν τις κινήσεις της Γης γύρω από τον εαυτό της και γύρω από τον Ήλιο.	
Β. Φυσικό περιβάλλον και σχέσεις ανθρώπου – φυσικού περιβάλλοντος στη Γη	4. Ατμόσφαιρα της Γης. Κατανομή ξηράς (ήπειροι) και θάλασσας (ωκεανοί)	• Να αναγνωρίζουν ότι η Γη είναι ένας πλανήτης του ηλιακού μας συστήματος που έχει ατμόσφαιρα, η οποία επιτρέπει την ύπαρξη και τη διατήρηση της ζωής.
		• Να επισημαίνουν τη σημασία του ατμοσφαιρικού αέρα στη ζωή μας.
		• Να ορίζουν το φαινόμενο του θερμοκηπίου.
		• Να εντοπίζουν τη θέση των ηπείρων και των ωκεανών στον παγκόσμιο χάρτη, να τις/τους ονομάζουν και να αναφέρουν χαρακτηριστικά τους.
Β. Φυσικό περιβάλλον και σχέσεις ανθρώπου – φυσικού περιβάλλοντος στη Γη	5. Οι μεγάλες οροσειρές και οι πεδιάδες της Γης. Η ζωή στις μεγάλες πεδιάδες	• Να παρατηρούν στον παγκόσμιο χάρτη το ανάγλυφο της Γης και να περιγράφουν τα κύρια χαρακτηριστικά του.
		• Να εντοπίζουν τη θέση των μεγάλων οροσειρών και πεδιάδων στην επιφάνεια της Γης και να σχολιάζουν την κατανομή τους.

		<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν και να συσχετίζουν, μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα, τον τρόπο ζωής των ανθρώπων σε ψηλές οροσειρές και οροπέδια ή μεγάλες πεδιάδες.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να αξιοποιούν την ψηφιακή τεχνολογία για να παρατηρήσουν περιοχές από υψόμετρο.
	6. Τα μεγαλύτερα ποτάμια και οι λίμνες της Γης. Η σημασία του γλυκού νερού στη ζωή των ανθρώπων. Κίνδυνοι από την κακή διαχείριση	<ul style="list-style-type: none"> • Να εντοπίζουν στον παγκόσμιο χάρτη και να ονομάζουν τους μεγάλους ποταμούς και τις λίμνες της Γης.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τα πλεονεκτήματα και τα πιθανά μειονεκτήματα ενός τόπου με πλούσιο υδρογραφικό δίκτυο.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν με συγκεκριμένα παραδείγματα τη σημασία του γλυκού νερού στην καθημερινή ζωή και να αναφέρουν προβλήματα και κινδύνους από την κακή διαχείριση των υδάτινων πόρων του πλανήτη.
	7. Κλιματικές ζώνες και κατανομή κλιματικών τύπων στην επιφάνεια της Γης. Ζώνες βλάστησης στην επιφάνεια της Γης	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν το κλίμα κάθε περιοχής.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τις κλιματικές ζώνες της Γης και να συσχετίζουν διάφορους κλιματικούς τύπους με τους παράγοντες που τους διαμορφώνουν.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να προσδιορίζουν περιοχές της Γης με συγκεκριμένες ζώνες βλάστησης, να περιγράφουν τα χαρακτηριστικά τους και να τις συνδέουν με τις κλιματικές ζώνες.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος στη ζωή των ανθρώπων.
Γ. Οι κάτοικοι της Γης και οι ήπειροι του πλανήτη μας	8. Ο πληθυσμός της Γης (κατανομή και πολιτισμικά χαρακτηριστικά)	<ul style="list-style-type: none"> • Να επεξεργάζονται στοιχεία από χάρτες, πίνακες και διαγράμματα σχετικά με τον πληθυσμό της Γης και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του.
Γ. Οι κάτοικοι της Γης και οι ήπειροι του πλανήτη μας		<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν την κατανομή των ανθρώπων στις ηπείρους και να ταξινομούν τις ηπείρους ανάλογα με τον πληθυσμό τους.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να εντοπίζουν στον παγκόσμιο χάρτη τις πυκνοκατοικημένες και τις αραιοκατοικημένες περιοχές της Γης, να ερμηνεύουν τις διαφορές τους και να τις συσχετίζουν με τις φυσικές, πολιτικές, οικονομικές κ.ά. συνθήκες.
	9. Μεγάλες πόλεις του πλανήτη	<ul style="list-style-type: none"> • Να ονομάζουν με τη βοήθεια πίνακα τις μεγαλύτερες πόλεις του πλανήτη, να τις εντοπίζουν στον παγκόσμιο χάρτη και να τις ταξινομούν

Γ. Οι κάτοικοι της Γης και οι ήπειροι του πλανήτη μας		ανάλογα με τον πληθυσμό τους και την ήπειρο στην οποία ανήκουν.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να ερμηνεύουν την ανάπτυξη μεγάλων πόλεων βάσει της γεωγραφικής θέσης και του ανάγλυφου της Γης.
	10. Ευρώπη	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την ήπειρο της Ευρώπης και να περιγράφουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της. • Να προσδιορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας της Ευρώπης (γεωγραφικά, περιβαλλοντικά, πολιτικά και πολιτιστικά) και να παρουσιάζουν σχέδια εργασίας για την Ευρώπη. • Να αναζητούν, να επιλέγουν, να καταγράφουν και να αξιοποιούν πληροφορίες από διαφορετικές πηγές για την Ευρώπη.
	11. Ασία	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την ήπειρο της Ασίας και να περιγράφουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της. • Να προσδιορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας της Ασίας (γεωγραφικά, περιβαλλοντικά, πολιτικά και πολιτιστικά) και να παρουσιάζουν σχέδια εργασίας για την Ασία. • Να αναζητούν, να επιλέγουν, να καταγράφουν και να αξιοποιούν πληροφορίες από διαφορετικές πηγές για την Ασία.
	12. Αφρική	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την ήπειρο της Αφρικής και να περιγράφουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της. • Να προσδιορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας της Αφρικής (γεωγραφικά, περιβαλλοντικά, πολιτικά και πολιτιστικά) και να παρουσιάζουν σχέδια εργασίας για την Αφρική. • Να αναζητούν, να επιλέγουν, να καταγράφουν και να αξιοποιούν πληροφορίες από διαφορετικές πηγές για την Αφρική.
	13. Αμερική (Βόρεια Αμερική και Νότια Αμερική)	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την ήπειρο της Αμερικής και να περιγράφουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της. • Να προσδιορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας της Αμερικής (γεωγραφικά, περιβαλλοντικά, πολιτικά και πολιτιστικά) και να παρουσιάζουν σχέδια εργασίας για την Αμερική. • Να αναζητούν, να επιλέγουν, να καταγράφουν και να αξιοποιούν πληροφορίες από διαφορετικές πηγές για την Αμερική.
	14. Ωκεανία και Ανταρκτική	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την ήπειρο της Ωκεανίας και Ανταρκτικής και να περιγράφουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της. • Να προσδιορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας της Ωκεανίας και Ανταρκτικής (γεωγραφικά, περιβαλλοντικά, πολιτικά και

		πολιτιστικά) και να παρουσιάζουν σχέδια εργασίας για την Ωκεανία και Ανταρκτική.
		<ul style="list-style-type: none"> • Να αναζητούν, να επιλέγουν, να καταγράφουν και να αξιοποιούν πληροφορίες από διαφορετικές πηγές για την Ωκεανία και Ανταρκτική.
Δ. Παγκόσμια προβλήματα	15. Κλιματική αλλαγή	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την έννοια της κλιματικής αλλαγής και να προσδιορίζουν τους παράγοντες που ενισχύουν το φαινόμενο και τις συνέπειές του στον πλανήτη. • Να συσχετίζουν την επίδραση φυσικών διαδικασιών και ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην κλιματική κρίση του πλανήτη.
	16. Οικολογικές καλλιέργειες	<ul style="list-style-type: none"> • Να προβληματίζονται για τις συνέπειες της χρήσης λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, εντομοκτόνων.
	17. Αειφόρος ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στον άνθρωπο, στην κοινωνία και τη φύση. • Να αναγνωρίζουν ότι η ικανοποίηση των αναγκών μας δεν πρέπει να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους.
	18. Μετακινήσεις πληθυσμών	<ul style="list-style-type: none"> • Να προσδιορίζουν αιτίες που οδηγούν πληθυσμούς σε μετακίνηση (πρόσφυγες και μετανάστες).

Το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών, κατά το σχολικό έτος 2022-2023, θα εφαρμοσθεί πιλοτικά σε όλα τα Πειραματικά Δημοτικά Σχολεία της χώρας, σε συνδυασμό με τα ισχύοντα Προγράμματα Σπουδών.

Η περαιτέρω εφαρμογή του θα ορισθεί με νέα υπουργική απόφαση.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Μαρούσι, 30 Μαρτίου 2023

Η Υφυπουργός

ΖΩΗ ΜΑΚΡΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

Το Εθνικό Τυπογραφείο αποτελεί δημόσια υπηρεσία υπαγόμενη στην Προεδρία της Κυβέρνησης και έχει την ευθύνη τόσο για τη σύνταξη, διαχείριση, εκτύπωση και κυκλοφορία των Φύλλων της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ), όσο και για την κάλυψη των εκτυπωτικών - εκδοτικών αναγκών του δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα (ν. 3469/2006/Α' 131 και π.δ. 29/2018/Α' 58).

1. ΦΥΛΛΟ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΦΕΚ)

- Τα **ΦΕΚ σε ηλεκτρονική μορφή** διατίθενται δωρεάν στο **www.et.gr**, την επίσημη ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου. Όσα ΦΕΚ δεν έχουν ψηφιοποιηθεί και καταχωριστεί στην ανωτέρω ιστοσελίδα, ψηφιοποιούνται και αποστέλλονται επίσης δωρεάν με την υποβολή αίτησης, για την οποία αρκεί η συμπλήρωση των αναγκαίων στοιχείων σε ειδική φόρμα στον ιστότοπο **www.et.gr**.

- Τα **ΦΕΚ σε έντυπη μορφή** διατίθενται σε μεμονωμένα φύλλα είτε απευθείας από το Τμήμα Πωλήσεων και Συνδρομητών, είτε ταχυδρομικά με την αποστολή αιτήματος παραγγελίας μέσω των ΚΕΠ, είτε με ετήσια συνδρομή μέσω του Τμήματος Πωλήσεων και Συνδρομητών. Το κόστος ενός ασπρόμαυρου ΦΕΚ από 1 έως 16 σελίδες είναι 1,00 €, αλλά για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο (ή μέρος αυτού) προσαυξάνεται κατά 0,20 €. Το κόστος ενός έγχρωμου ΦΕΚ από 1 έως 16 σελίδες είναι 1,50 €, αλλά για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο (ή μέρος αυτού) προσαυξάνεται κατά 0,30 €. Το τεύχος Α.Σ.Ε.Π. διατίθεται δωρεάν.

• Τρόποι αποστολής κειμένων προς δημοσίευση:

Α. Τα κείμενα προς δημοσίευση στο ΦΕΚ, από τις υπηρεσίες και τους φορείς του δημοσίου, αποστέλλονται ηλεκτρονικά στη διεύθυνση **webmaster.et@et.gr** με χρήση προηγμένης ψηφιακής υπογραφής και χρονοσήμανσης.

Β. Κατ' εξαίρεση, όσοι πολίτες δεν διαθέτουν προηγμένη ψηφιακή υπογραφή μπορούν είτε να αποστέλλουν ταχυδρομικά, είτε να καταθέτουν με εκπρόσωπό τους κείμενα προς δημοσίευση εκτυπωμένα σε χαρτί στο Τμήμα Παραλαβής και Καταχώρισης Δημοσιευμάτων.

- Πληροφορίες, σχετικά με την αποστολή/κατάθεση εγγράφων προς δημοσίευση, την ημερήσια κυκλοφορία των Φ.Ε.Κ., με την πώληση των τευχών και με τους ισχύοντες τιμοκαταλόγους για όλες τις υπηρεσίες μας, περιλαμβάνονται στον ιστότοπο (**www.et.gr**). Επίσης μέσω του ιστότοπου δίδονται πληροφορίες σχετικά με την πορεία δημοσίευσης των εγγράφων, με βάση τον Κωδικό Αριθμό Δημοσιεύματος (ΚΑΔ). Πρόκειται για τον αριθμό που εκδίδει το Εθνικό Τυπογραφείο για όλα τα κείμενα που πληρούν τις προϋποθέσεις δημοσίευσης.

2. ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ - ΕΚΔΟΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Το Εθνικό Τυπογραφείο ανταποκρινόμενο σε αιτήματα υπηρεσιών και φορέων του δημοσίου αναλαμβάνει να σχεδιάσει και να εκτυπώσει έντυπα, φυλλάδια, βιβλία, αφίσες, μπλοκ, μηχανογραφικά έντυπα, φακέλους για κάθε χρήση, κ.ά.

Επίσης σχεδιάζει ψηφιακές εκδόσεις, λογότυπα και παράγει οπτικοακουστικό υλικό.

Ταχυδρομική Διεύθυνση: Καποδιστρίου 34, τ.κ. 10432, Αθήνα

ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ: 210 5279000 - fax: 210 5279054

ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΚΟΙΝΟΥ

Πωλήσεις - Συνδρομές: (Ισόγειο, τηλ. 210 5279178 - 180)

Πληροφορίες: (Ισόγειο, Γρ. 3 και τηλεφ. κέντρο 210 5279000)

Παραλαβή Δημ. Ύλης: (Ισόγειο, τηλ. 210 5279167, 210 5279139)

Ωράριο για το κοινό: Δευτέρα ως Παρασκευή: 8:00 - 13:30

Ιστότοπος: **www.et.gr**

Πληροφορίες σχετικά με την λειτουργία του ιστότοπου: **helpdesk.et@et.gr**

Αποστολή ψηφιακά υπογεγραμμένων εγγράφων προς δημοσίευση στο ΦΕΚ: **webmaster.et@et.gr**

Πληροφορίες για γενικό πρωτόκολλο και αλληλογραφία: **grammateia@et.gr**

Πείτε μας τη γνώμη σας,

για να βελτιώσουμε τις υπηρεσίες μας, συμπληρώνοντας την ειδική φόρμα στον ιστότοπό μας.

